

muselo být na vládnoucí třídě vyvzdorováno. V budoucnosti bude ale třeba analyzovat i výsledky promiskuity oficiálních představitelů památkové péče s vládnoucí komunistickou stranou, pochopitelně v konkrétním historickém okamžiku. Vrchol kritiky „buržoasní“ památkové péče znamenala konference československých historiků umění, výtvarných kritiků a teoretiků umění konaná v roce 1951 v Bechyni. Po smrti J. V. Stalina a K. Gottwalda přišlo období „tání“ a postupný odklon od historizující fáze socialistického realismu. Oficiální představitelé oboru, veřejně nadále podporující kulturní politiku strany, se distancovali od nepříznivého vývoje ochrany památek a nebránili zveřejňování kritických názorů. Nejdále zašlo Memorandum o současném stavu památkové péče v ČSSR, uveřejněné na počátku pražského jara 1968 v časopise Umění, vydávaném Ústavem teorie a dějin umění Československé akademie věd, za ředitele Jaromíra Neumanna (předtím hlavního protagonisty bechyňské konference).

Za normalizace došlo k posílení etosu řadových památkářů i promiskuity funkcionářů, což mělo své důsledky. Radikalizoval se rozdíl mezi oficiální ideologií a vnitřní etikou oboru. Ty, kteří se prospěchářsky podřídili obnovené stranické disciplíně, zajímal především vlastní mocenský a pekuniární prospěch. Sem mj. patří tehdejší pokus o zřízení „památkového ústředí“ a centrálních „restaurátorských ateliérů“. Záměr se nepodařilo uskutečnit kvůli houževnatému odporu „na volné noze“, tj. do značné míry „svobodně“ pracujících restaurátorů.

Za normalizace eticky působící památkáři dospěli k závěru, že naše památky v době jejich všeobecného ohrožení, ideologicky i civilizační, představují jedny z posledních autentických národních hodnot, dokládají odvěkou sounáležitost našich zemí se západní Evropou, jsou monumenty církevních a humanistických tradic. Každodenní styk s výkonnými orgány státní památkové péče, často s nevzdělanými a málo kultivovanými byrokraty, stupňoval jejich angažovanost při ochraně památek.

Ochrannářský etos památkářů navíc posiloval nepříznivý vývoj našeho stavebnictví, architektury a urbanismu. Teorie symbiózy historické a nové architektury, historických městských jader a nové výstavby, formulovaná koncem 50. a počátkem 60. let, se po roce 1970 ukázala jako nereálná. Ztráty cenné historické architektury nahrazovala průmyslová panelová zástavba. Za tohoto stavu se každá historická stavba zdála hodnotnější než ty současné. Etickým imperativem památkářů se za tohoto stavu stalo bezvýhradné lpění na všech památkových hodnotách. Obecnému chátrání památek však nebylo možné zabránit.

Režim rezistenci památkářů a kritický stav našich památek pochopitelně nemohl přehlédnout, reagoval po svém. Po slabomyslném pokusu učinit za nepříznivý stav odpovědný samotné památkáře (v časopise

Tribuna) došlo na postupné vypovídání státní odpovědnosti za záchranu krajně poškozených památek. Místní orgány měly uvolněné ruce s likvidováním „ruin“.

17. listopad 1968 znamenal pro památkáře novou naději. Otevřela se perspektiva řešit nahromaděné problémy naší památkové péče prostředky demokratické a ekonomicky prosperující společnosti. První náznaky změn v tomto směru vzešly od občanských, církevních, profesních a odborných seskupení. Začalo se ukazovat nejen institucionální, ale také občanské ukotvení památkové péče. Projevila se intenzivní snaha formulovat novou legislativu kultury včetně památkové péče. Počáteční optimismus ale vystřídalo jisté zklamání. Nepodařilo se formulovat a prosadit tzv. „střešní zákon“, zabývající se řešením oborových vztahů v kultuře, ani tzv. „zákon o kulturním dědictví“ a dokonce ani nový zákon památkové péče. Nekonečné byly diskuse o eventuálním přenesení „výkonné pravomoci“ na odborné orgány státní památkové péče. Památkovou péči zaválily problémy s restitučními, trhem a krádežemi památek. Hledá se rovnováha mezi lidskými právy a veřejným zájmem na ochraně památek.

Začíná veřejná diskuse o etosu památkářství v demokratické společnosti, přerušená v roce 1948, do převratu 17. listopadu pak pouze privátní. Utajovaný etos památkářství ztratil své předchozí opodstatnění. Památkáři mohou a musí poukazovat na etickou podstatu své činnosti a obhajovat ji veřejně. Zatím to však nebylo náležitě pochopeno. Ovlivňují nás neblahé zkušenosti z minulosti, málo reflektujeme současné změny a příležitosti.

Ivo Hlobil

K osmdesátým narozeninám Jaroslava Svatoňe

V letošním roce se dožil osmdesátí let náš milý emeritní kolega a pro mnohé z nás učitel a mnohaletý přítel Jaroslav Svatoň. Málokterý z památkářů naší generace tak výrazně ovlivňoval a posunoval vpřed náš obor jako právě on. Je proto na místě znovu si připomenout, co pro českou památkovou péči vykonal a čím ji obohatil.

Pro Svatoňe byla vždy charakteristická věrnost a loajálnost vůči lidem, kterým vděčil za své vzdělání a odborný růst. Vystudoval obor dějiny umění na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy a s velkou úctou vždy vzpomínal na své učitele, k nimž patřily velké osobnosti českých dějin umění a archeologie – Jan Květ, Jaroslav Pešina, Jan Filip, Jaromír Neumann a Viktor Kotrba. Mladý absolvent po škole přijal místo v tehdy – po vydání prvního českého památkového zákona č. 22 z roku 1958 – nově založeném Státním ústavu památkové péče a ochrany přírody, kterému pak zůstal věrný během celé své odborné dráhy. Zde

1

Obr. 1. Jaroslav Svatoň na Slavnostní shromáždění u příležitosti mezinárodního dne památek a sídel 16. 4. 2015. (Foto: Ladislav Bezděk, 2015)

měl možnost seznámit se nejprve s útvarem evidence a dokumentace, poznat soupisovou práci, tvořící se tehdejší státní seznamy kulturních památek. Navázal celoživotní spolupráci s vynikajícími odborníky, jako byli Jaroslav Wagner, Jaroslav Herout, renomovaný geometr Miloslav Jiřinec i skvělí profesionální fotografové Vladimír Hyhlík, Čestmír Šíla a Vojtěch Oberaigner. Svatoň se od nich naučil důkladně zkoumat a dokumentovat památky, což byla nedocenitelná zkušenost i pro práci v Odboru péče o památky, kam přešel v roce 1962.

Tehdy nastalo první velké období Svatoňova tvůrčího přínosu pro rozvoj české památkové péče. Za skvělou příležitost a zároveň velkou čest dodnes považuje to, že se stal spolu s Pavlem Korčákem, Mariánem Farkou, Jiřím Kostkou a Jaroslavem Wagnerem členem řešitelského týmu Václava Mencla, pod jehož vedením objeli téměř celé tehdejší Československo a početným souborem snímků, popisů i polních náčrtů mapovali dochované historické omítky. Výsledkem byla skvělá, dodnes nepřekonaná kniha Výtvarný vývoj středověkých omítek.¹ Na osobnost Václava Mencla jako pedagoga, nesmírně kreativního vědce i všestranně imponujícího člověka Svatoň vždy s vděčností vzpomínal. V polovině 60. let se Svatoň s obrovským elánem zapojil i do úkolu patřícího na několik desetiletí k hlavnímu poslání tehdejšího SÚPPOP. Jednalo se o vytvoření zcela nové metodiky, odborné revidová-

■ Poznámky

1 MENCL, Václav a kol. Výtvarný vývoj středověkých omítek. Praha: Orbis, 1968. Bez ISBN.

ní dosavadních výnosů a nové vyhlášení dalších vybraných jader historických měst památkovými rezervacemi. Byla to vysoce tvůrčí, vpravdě pionýrská práce kolektivu nadšených památkářů vedených Svatoňovým starším kolegou a celoživotním přítelem Pavlem Korčákem. S vědomím významu úkolu mu vlídnou konzultační pomoc s ochotou poskytovali oba naši tehdejší nejvýznamnější znalci měst, Václav Měncel a Dobroslav Líbal. V Líbalovi pak Svatoň našel celoživotního rádce a častého spolupracovníka.

Korčákova a Svatoňova metodika urbanistického hodnocení a práce nově v SÚPPOP vytvořeného oddělení historického urbanismu, jehož členy se stali i Aleš Vošahlík a Karel Kibic, přinesla výsledky trvalé hodnoty. Je to soubor původně třiceti pěti, dnes již čtyřicet městských památkových rezervací vyhlášených formou, která co do komplexnosti a odborné úrovně hodnocení neměla a asi dodnes nemá v Evropě srovnatelnou obdobu. Jaroslav Svatoň má na tomto mimořádném výkonu české památkové péče velký osobní podíl. Jak účastí na tvorbě a odzkoušení zvolené nové formy rezervačních výnosů, tak svými rozsáhlými průzkumy a autorstvím výnosů pro Pelhřimov, Kutnou Horu, Tábor, Třeboň, Mikulov a Znojmo. Rozsah odborné agendy, kterou Svatoň v oddělení historického urbanismu zajišťoval (celkem měl gesci za 10 rezervací), byl enormní. Tím spíše, že svou úlohu nikdy nebral formálně. Svěřené rezervace vždy osobně navštěvoval, neúnavně jednal s tehdejšími funkcionáři, přesvědčoval, apeloval a statečně hájil i zdánlivě ztracené, politicky odepsané památky. Prosazoval vždy dělbu spolupráce se SÚRPOM (tehdejší Státní ústav pro rekonstrukce památkových měst a objektů) a získávané poznatky popularizoval přednáškami na četných seminářích a odborných konferencích. Měl velký podíl na přípravě dnes již legendárního mezinárodního symposia Nový život v historických sídlech, konaného pod hlavičkou ICOMOS v Praze a Bratislavě v roce 1976. Bylo proto pro něho šokující změnou, když byl roku 1976 náhle vytržen z agendy, v níž dosahoval takových úspěchů. Ze dne na den byl pověřen novým, pro něho zatím zcela neznámým úkolem, o němž však věděl, že je zásadního významu: promyslet metody výzkumu, sestavit kvalifikovaný tým ze všech tehdejších krajských středisek SÚPPOP a zahájit práce na celostátní Prognóze rozvoje oboru památkové péče do roku 2000 (později prodlouženo do roku 2010). Úkolem jej osobně pověřil tehdejší vysoce vzdělaný, zároveň však velmi autoritativní ředitel ústavu Vladimír Novotný. Znamenalo to sice, že předá svou rozsáhlou agendu rezervačních měst méně erudovaným a zkušeným kolegům, přesto to bylo, jak se následně ukázalo, správné rozhodnutí. Nikdo z pracovníků ústavu by tehdy nebyl schopen, tak jako to zvládl Svatoň, vystudovat intenzivní kurs systémového řešení komplexních úloh, dát rozsáhlé práci na úkolu pevnou osnovu a řád, mít šťastnou ruku při volbě čle-

nů prognostického týmu a výsledky jeho činnosti s tak obrovským pracovním nasazením redigovat a syntetizovat. Jaroslav měl vždy talent nadchnout lidi pro týmovou práci, přesvědčivě zdůvodnit její smysl a svým příkladem dostat z kolektivu maximální výkon. Svatoňem a jím vedenou skupinou zpracovaná Prognóza, do níž zahrnul včetně mapových příloh řadu vynikajících charakteristik hodnot i územního rozložení památkového fondu České republiky z pera externě spolupracujících Dobroslava Líbala, je dokumentem trvalé hodnoty. Ač ne vždy adekvátně v 80. letech tehdejší „decizní sférou“ využita, dala svou objektivitou a hloubkou pohledu oboru památkové péče nesmírně spolehlivou údajovou a koncepční základnu. Z ní pak náš obor mohl následně čerpat v rozhodujících chvílích politických, ekonomických a společenských přeměn, které následovaly po revoluci v roce 1989.

Pro vnitřní odborný růst jednotlivých pracovišť i pro působení oboru památkové péče navenek mělo zásadní význam rozvíjení teoretického myšlení a specializované vědecké práce. I v této oblasti měl Jaroslav Svatoň iniciativní roli, když v 80. letech vedl samostatné oddělení rozvoje památkové péče, které vytvořil. Energicky zabezpečoval organizační předpoklady a kontakty pro významnou funkci tehdejšího SÚPPOP jako vedoucího pracoviště vědeckotechnického rozvoje s meziodvětvovou působností. Získal tak nesmírně cenné zkušenosti i přátelství řady osobností vědeckého výzkumu, jejichž spolupráci s oborem památkové péče zajišťoval. Svého spolužáka Václava Pilze pověřil organizováním nesmírně inspirativních seminářů k historii, teorii a metodologii oboru a publikováním jejich referátů v celoborovém Bulletinu VP VTR.

Jaroslav Svatoň se sobě vlastní skromností odmítl po revoluci ucházet se o funkci ředitele ústavu nabízenou mu v roce 1990 občanským fórem SÚPPOP. I tak se stal hybným motorem formování nového programu památkové péče a porevolučních jednání všech památkových pracovišť, která vyústila v roce 1990 v celostátní konferenci na Roztěži. Iniciační roli člověka vybaveného obrovskými zkušenostmi, životní moudrostí i imponující vitalitou a elánem měl po celá 90. léta, kdy vykonával náročnou funkci odborného náměstka ředitele SÚPP. Pomohl v ústavu uskutečnit společensky i lidsky delikátní, nicméně spravedlivé a přátelské odloučení ochrany přírody od památkové péče a plně se zapojil, ve spolupráci s předčasně zesnulým ekonomem Jiřím Hudečkem, do nelehkého procesu začleňování památkového fondu i oboru památkové péče do nových podmínek obnovené demokracie a tržní ekonomiky. Předvídavě tehdy varoval před překotným zrušením Státních restaurátorských ateliérů a osobně se zasadil alespoň o to, že jejich pro celý obor nesmírně potřebná technologická laboratoř byla pro obor zachována a přešla zpět pod SÚPP.

Je skutečně těžké vybírat, hodnotit a připomínat nejzávažnější Svatoňovy výzkumné, koncepční a pro-

gnostické práce a nedospět do šíře, která by z tohoto stručného přehledu neúnosně vybočila. Stranou musíme ponechat jeho iniciační úlohu v počátcích zavádění digitalizace do oborové evidence a dokumentace, jeho intenzivní spolupráci s organizacemi cestovního ruchu, tvorbu map kulturních památek a jeho velkou práci popularizační a přednáškovou. Trvalý byl jeho zájem o získávání mladých spolupracovníků, jimž vždy obětavě pomáhal v odborném růstu. Když Jaroslav Svatoň v roce 1997 předal funkci náměstka ředitele SÚPP svému mladšímu kolegovi a žákovi Pavlu Jeriemu a odcházel do důchodu, přislíbil, že kdykoliv bude jeho práce zapotřebí, ochotně ji pro obor vykoná. Tento slib obětavě a se svým příslovečným pracovním úsilím a systematickostí plnil. Jak vždy brilantně zpracovávali tematickými studii, rešersemi, hodnotícími zprávami a posudky, tak velmi žádanou prací ve vědeckých komisích, které usměrňují, zvažují priority a hodnotí vědu a výzkum v oboru památkové péče.

Milému jubilantovi přeji jménem široké obce jeho spolupracovníků, vděčných žáků a přátel, aby si i v čase zaslouženého odpočinku dlouho uchoval svou duševní svěžest, energii a schopnost nadchnout se pro dobrou věc. Přeji to jménem oboru, kterému s láskou věnoval celý svůj život.

Josef ŠTULC

Návrh zákona o ochraně památkového fondu

1. Úvod

Dne 12. února 2014 schválila vláda České republiky na svém jednání Programové prohlášení vlády České republiky, jednou z jehož priorit je přijetí zákona, který bude nově upravovat péči o hmotné kulturní dědictví.¹

Stávající právní úprava v oblasti památkové péče, zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči, který nabyl účinnosti 1. 1. 1988 (dále jen „zákon o státní památkové péči“), již není schopna plně absorbovat velmi dynamické změny právního prostředí v České republice, které byly realizovány po roce 1989. Zákon o státní památkové péči byl přímo novelizován 23krát

■ Poznámky

1 Programové prohlášení vlády ČR, schválené usnesením vlády ČR ze dne 12. února 2014 č. 96, bod č. 3.10 Ministerstvo kultury: „Vláda přijme zákon o kultuře, zákon o veřejnoprávní instituci v kultuře, který odstraní nedostatky dnešních příspěvkových organizací, odpolitizuje je a zajišťí jejich stabilní financování, dále nový památkový zákon, novelu zákona autorského a zákonů mediálních.“ <http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/dulezite-dokumenty/programove-prohlaseeni-vlady-cr-115911/>.